

وزیر کشور:

وزارت کشور به دنبال برنامه‌ریزی منطقه‌ای در جهت تحقق توسعه پایدار است.

سال ۱۳۹۵، سال اقتصاد مقاومتی: اقدام و عمل

جمهوری اسلامی ایران
وزارت کشور

همایش ملی الگوی توسعه پایدار
و متوازن منطقه‌ای

نشریه علمی - خبری دبیرخانه دائمی همایش الگوی توسعه پایدار و متوازن منطقه‌ای
سال سوم، شماره ۲۶، شماره مسلسل ۸۳ (شنبه ۳ مهر ماه ۱۳۹۵)

۲۶

توازن

بررسی اثرات احداث راه آهن گرگان - اینچه برون بر توسعه منطقه شمال استان گلستان

دکتر شریف مطوف (استادیار دانشگاه شهید بهشتی)

مهدی یوری (کارشناس ارشد شهرسازی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی)

اشاره

با توجه به اهمیت آمایش و توسعه مناطق مرزی در توسعه پایدار و متوازن منطقه‌ای، پژوهش حاضر با عنوان "بررسی اثرات احداث راه آهن گرگان - اینچه برون بر توسعه منطقه شمال استان گلستان" توسط دکتر شریف مطوف (استادیار دانشگاه شهید بهشتی تهران) و مهدی یوری (کارشناس ارشد شهرسازی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی) به رشته تحریر درآمد. این پژوهش ضمن اشاره‌ای کوتاه به مفاهیم و بنیان‌های نظری، با بررسی آمار و اطلاعات حمل و نقل ریلی استان گلستان، به بررسی اثرات احداث راه آهن گرگان - اینچه برون بر توسعه منطقه شمال استان پرداخته است.

مقدمه

"توسعه" فرآیندی جامع از فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی جوامع است که هدفش بهبود مداوم زندگی تمام جمعیت بوده و فعالیت، آزادی، مشارکت مناسب و توزیع عادلانه‌ی منافع از ارکان اساسی آن به شمار می‌آید. یکی از مهمترین نیازهای مختلف هر کشوری برای دستیابی به توسعه، بهره‌مندی از شیوه‌های حمل و نقل موثر برای انتقال کالا و خدمات در زمان کمتر و همراه با ایمنی بیشتر است؛ در نتیجه توسعه و ایجاد راه‌ها و راه‌آهن امری اجتناب‌پذیر می‌باشد. در همین راستا، موضوع پژوهش حاضر، راه‌آهنی است که گرگان را به عنوان مرکز استان گلستان به اینچه برون در شمال استان و نقطه‌ای مرزی در همسایگی کشور ترکمنستان وصل می‌کند که در واقع، قسمتی از پروژه گرگان - اینچه برون - اترک - برکت - اوزن به طول ۹۲۸ کیلومتر است که به صورت مشترک بین کشورهای ایران، ترکمنستان و قزاقستان در دست اجرا است و از این رقم ۷۰۰ کیلومتر در داخل ترکمنستان، ۱۴۶ کیلومتر در قزاقستان و ۸۲ کیلومتر آن در ایران واقع شده است. این خط ریلی در جهت اتصال کشورهای آسیای میانه با خلیج فارس از طریق جمهوری اسلامی ایران و در نهایت به آسیای شرقی و جنوب شرقی کاربرد دارد. بنابراین پژوهش حاضر در صدد است به بررسی اثرات احداث راه آهن گرگان - اینچه برون بر توسعه منطقه شمال استان گلستان بپردازد.

در همین راستا، سوال اصلی پژوهش این است که اثرات این طرح بر توسعه منطقه مذکور چه خواهد بود؟

نکات مورد بحث

الف. بنیان‌های نظری بحث

➤ توجه به برنامه‌ریزی منطقه‌ای در ایران تقریباً هم‌زمان با شروع آن در فرانسه و بعد از جنگ دوم جهانی و تقریباً با اهدافی مشابه اهداف اولیه کشور مذکور آغاز می‌گردد و نخستین گام در این خصوص تأسیس شورای عالی اقتصاد در سال ۱۳۱۶ است.

➤ مجموعه برنامه‌های عمرانی قبل از انقلاب، موفق به ایجاد تعادل منطقه‌ای نشدند و به تشدید نابرابری‌ها و قطبی شدن فضایی و بخشی دامن زدند. برنامه‌ریزی منطقه‌ای چه بسا هیچ‌گاه وجود نداشته و بیشتر سیاست‌گذاری منطقه‌ای و تا حدی منطقه‌ای کردن برنامه‌های ملی بوده است.

➤ بررسی کلی میزان موفقیت برنامه‌های بعد از انقلاب گویای این نکته است که اگرچه این برنامه‌ها همسو با آرمان‌های انقلاب اسلامی سیر محتوایی مثبت داشته‌اند اما در واقع نتوانستند تا حد مطلوب و مناسبی بدین امر دست یابند؛ و مسائل و موانع توسعه متعادل منطقه‌ای همچنان به قوت خود باقی است. از طرفی، آمایش مناطق مرزی در ایران، به دلیل وجود مرزهای طولانی و قرارگیری بیش از نیمی از استان‌های کشور در مرزهای بین‌المللی با کشورهای همجوار، از جایگاه ویژه‌ای در نظام برنامه‌ریزی کشور برخوردار است.

➤ در همین راستا، طرح راه آهن گرگان به اینچه برون نیز به نوعی دخالت انسان در فضا محسوب می‌شود؛ در نتیجه، به موضوع برنامه‌ریزی منطقه‌ای مربوط می‌گردد. همچنین، با توجه به آمار و اطلاعات موجود از مراجع رسمی، استان گلستان از نظر شرایط اقتصادی نسبت به دیگر استان‌های کشور دارای شرایط مناسبی نمی‌باشد و این موضوع به‌ویژه در شمال استان (حوزه رودخانه اترک) به دلایل مختلفی از جمله مرزی بودن و شرایط اقلیمی - به علت کشاورزی بودن استان و عدم توسعه صنعتی منطقه - بیشتر رخ می‌نماید. این امر در حالی رخ داده

۴. تاثیر طرح بر افزایش در آمد سرانه منطقه :

اکثر مصاحبه شوندگان ابراز کردند که این پروژه قطعا بر افزایش در آمد سرانه منطقه تاثیر مثبت خواهد داشت زیرا این منطقه تا به حال از نظر زیر ساخت های توسعه دچار ضعف می باشد و این پروژه مشکل نبود زیر ساخت لازم برای توسعه تجارت و صنایع در منطقه که بخش حمل و نقل از ارکان اصلی آن می باشد رفع می کند و فرصت مناسبی را برای افزایش سرمایه گذاری ها و رفع کمبودها در منطقه بوجود خواهد آورد که منجر به افزایش در آمد سرانه برای منطقه خواهد شد.

۵. تاثیر طرح بر توسعه صنایع در منطقه :

این پروژه در توسعه صنایع صادرات محور تاثیر گذاری زیادی خواهد داشت و ارتباط منطقه را با دیگر کشورها به ویژه کشورهای آسیای میانه سهل و آسان می کند که این موضوع فرصت مناسبی برای صادرات محصولات فراهم می آورد و در نتیجه باعث توسعه صنایع می شود.

جمع بندی

با بررسی اثر طرح بر شاخص های توسعه سکونت گاه ها، توسعه تجارت، افزایش درآمد سرانه و مشخص شدن اینکه بهره برداری از این طرح تاثیر مثبت بر این شاخص ها خواهد گذاشت، می توان این گونه تحلیل کرد که با توجه به توسعه سکونتگاه، ویژگی ناپایداری سکونتگاه در مناطق مرزی و همین طور منطقه مرزی اینچه برون شاهد کم رنگ شدن این ویژگی نیز خواهد شد. توسعه تجارت و ویژگی تبادلات مرزی را در این منطقه به نفع افزایش تبادلات تجاری رسمی افزایش خواهد داد و از گسترش مبادلات غیررسمی خواهد کاست. افزایش درآمد سرانه که در نتیجه افزایش اشتغال صورت می پذیرد ضدیت سیستمی را در منطقه کاهش خواهد داد. با تعیین عوامل اثرگذار بر توسعه منطقه شمال استان گلستان در اثر اجرای طرح راه آهن گرگان - اینچه برون می توان نتیجه گرفت که در جهت تاثیر هر چه بیشتر طرح بر توسعه منطقه، یک سری از عوامل تاثیرگذار نیز به شرح ذیل دخیل می باشند: تقویت شبکه راه آهن سراسری در منطقه و اتصال به شرق کشور و به خصوص کلان شهر مشهد؛ هماهنگی بین بخش های مختلف ذی نفع از پروژه برای بهره وری هر چه بیشتر از این طرح و ...

است که این منطقه دارای ظرفیت های مناسبی جهت رشد و توسعه با فراهم کردن زیرساخت های مورد نیاز می باشد. علاوه بر اینها، این منطقه به علت نداشتن ارتباطات قوی (بیوند) با دیگر مناطق در حاشیه قرار گرفته است و براساس شرح موضوع قرارداد مسیر از حوالی شمال فرودگاه گرگان به ایستگاه جدید تشکيلاتی گرگان (مشترک با طرح راه آهن گرگان - مشهد) رسیده و در ادامه از محدوده شهر آق قلا عبور می نماید و در محدوده تقریبی جاده آق قلا - اینچه برون به پایانه مرزی اینچه برون متصل می گردد. می توان گفت منطقه مورد نظر توسعه نیافته است و توسعه نیافتگی از نظر اقتصادی برای کشور ایجاد ناامنی می کند. اگر این اتصال اتفاق بیفتد این منطقه از حاشیه خارج می شود و قرار گرفتن در شبکه، یک فرصت جهت توسعه آن محسوب می شود و اثرات مختلفی بر منطقه بر جای خواهد گذاشت.

ب. تحلیل داده ها و یافته های پژوهش

۱. اثر طرح احداث راه آهن گرگان - اینچه برون بر توسعه منطقه شمال استان گلستان از نظر شاخص کاهش مسافت و دسترسی:
کاهش مسافت جهت استفاده ساکنین منطقه؛ و کاهش مسافت و دسترسی مناسب تر جهت ترانزیت کالا و مسافر در سطح کریدورهای بین المللی.

۲. تاثیر طرح بر ویژگی های منطقه مرزی مورد مطالعه:

با بررسی اثر طرح بر شاخص های کاهش مسافت و دسترسی مناسب تر که در بخش قبل انجام شد این گونه تحلیل می شود که با توجه به دسترسی مناسب تر و کاهش مسافت منطقه با مراکز عمده خدماتی و مرکزی (قطب های رشد) و افزایش ارتباطات با دیگر مناطق، ویژگی هایی مانند دوری از مرکز و انزوای جغرافیایی که (براساس مبانی نظری) در مناطق مرزی وجود دارد در این منطقه کم رنگ خواهد شد و موجب رشد و توسعه منطقه خواهد گردید.

۳. اثر طرح بر کاهش هزینه حمل بار:

استفاده از کریدور شمال - جنوب زمان جابجایی را تا نصف و هزینه ها را تا +۳٪ کاهش می دهد.

نشریه علمی - خبری «توازن»

مرکز مطالعات راهبردی و آموزش وزارت کشور

دبیرخانه دائمی همایش الگوی توسعه پایدار و متوازن منطقه‌ای

مدیر مسئول: ابودر گوثری

سردبیر و مدیر اجرایی: ابراهیم خلیفه

توجه

نشریه علمی - خبری «توازن» به صورت هفتگی توسط دبیرخانه دائمی همایش منتشر می شود. منتظر دریافت اخبار شما جهت درج در این نشریه هستیم.

www.Sbrd.ir

۰۲۱-۲۶۶۵۵۹۵۱

ان شاء الله در شماره آینده می خوانیم:

"برآورد حجم اقتصاد زیرزمینی در استان خوزستان و

بررسی رابطه علی آن با نابرابری توزیع درآمد"

سید مرتضی افقه (استادیار و عضو هیئت علمی دانشگاه

شهید چمران اهواز)

صلاح ابراهیمی (دانشجوی دکتری اقتصاد دانشگاه شهید

چمران اهواز)